

Ο Δεκέμβρης του 2008 και η Αναζήτηση Νοήματος

Νίκος Κατσιαούνης

Η εξέγερση του Δεκέμβρη του 2008 αποτέλεσε μια ιστορική θραύση που ράγισε τη βιτρίνα του κυρίαρχου μοντέλου και θρυμμάτισε τη σιωπή μιας κανονικότητας που έτεινε στα όριά της. Έρχεται σε μια στιγμή που μια επαναληπτική τροπικότητα και μια προβλεψιμότητα αποτελούσαν τα κυρίαρχα στοιχεία ενός συστήματος στο οποίο κεντρική φαντασιακή σημασία αποτελούσε η ενσωμάτωση στις δομές και η ένταξη στο κοινωνικοπολιτικό και οικονομικό σύστημα του αποκαλούμενου τότε δημοκρατικού εξισωτισμού. Για τον δυτικό κόσμο αποτέλεσε την πρώτη εξέγερση του τέλους των καπιταλιστικών υποσχέσεων για ευημερία, ανάπτυξη, ασφάλεια και δικαίωμα στην κατανάλωση. Οι βροντές από την καταιγίδα της επερχόμενης κρίσης άρχισαν να κάνουν έκδηλα τα σημάδια της διάλυσης των όποιων συναινέσεων και των κοινωνικών συμβολαίων που έγιναν κουρελόχαρτα ώστε το κυρίαρχο σύστημα να καταφέρει να σώσει το τομάρι του εις βάρος της κοινωνίας. Εξάλλου, δεν είναι τυχαία η έντονη ανησυχία των Ευρωπαίων ηγετών που θορυβήθηκαν έντονα από την εξέγερση του 2008.

Ο Δεκέμβρης αποτέλεσε μια εξέγερση που θα λέγαμε ότι, κατά μία έννοια, διεμβόλισε το σύνολο του κοινωνικού ιστού. Ακόμη και από τους μη συμμετέχοντες στις κινητοποιήσεις, ένα μεγάλο μέρος συναινούσε σιωπηλά και στήριζε έστω και εξ αποστάσεως αυτά που συνέβαιναν ή τουλάχιστον δεν τα καταδίκασε με ευκολία.

Η εκπυρσοκρότηση του όπλου που δολοφόνησε τον νεαρό Αλέξανδρο Γρηγορόπουλο ακούστηκε σε όλους τους καταπιεσμένους και η σφαίρα καρφώθηκε στην καρδιά μιας γενιάς. Η συνεχώς και αυξανόμενη στρατικοποίηση των δυτικών κοινωνιών, που βασιζόταν στο τότε κυρίαρχο δόγμα της καταπολέμησης της τρομοκρατίας,

μέσα από πλήθη παραδειγμάτων σκιαγραφούσε εκ νέου το δόγμα της ζωής που είναι άξια να βιωθεί και ο φονεύσιμος άνθρωπος πλέον, καθισμένος στις στάχτες του διαφωτιστικού παραδείγματος, έτεινε να καταστεί μια νέα συνθήκη στις δυτικές μητροπόλεις (ο τότε υπουργός Δημοσίας τάξεως στην Ελλάδα ήταν ο στρατηγός Χηνοφώτης). Τα παραπάνω μαζί με μια ευρύτερη έλλειψη νοήματος και την κυριαρχία μιας ασημαντότητας που έτρωγε τις σάρκες των ατόμων και της κοινωνίας βυθίζοντάς τα σε όλο και μεγαλύτερα αδιέξοδα ήταν που έβαλε τη σπίθα για την κοινωνική έκρηξη του 2008.

Ένα κομβικό σημείο που καθόρισε τον χαρακτήρα της εξέγερσης ήταν ο επαναπροσδιορισμός της έννοιας του δημόσιου χώρου, μια έννοια η οποία τα τελευταία χρόνια επανέρχεται με όλο και περισσότερη ένταση στο προσκήνιο τόσο του κοινωνικού πεδίου όσο και της στρατηγικής των κινημάτων για απελευθέρωση από τους εξουσιαστικούς μηχανισμούς κράτους και αγοράς. Από το βράδυ του Σαββάτου, δηλαδή την ημέρα της δολοφονίας, ένα πλήθος κόσμου καταλαμβάνει δημόσια κτίρια τα οποία τα μετατρέπει σε κέντρα αγώνα, κέντρα διαβούλευσης και οσμώσεων από τα οποία παράγονταν τα πολιτικά σημαινόμενα και οι δράσεις των εξεγερμένων. Αυτή η απελευθέρωση και η επανεδιεκδίκηση των χώρων έκανε τους εξεγερμένους να επαναορίσουν το δημόσιο μακριά από τον κρατικό ή τον αγοραίο χαρακτήρα του, δηλαδή ως έναν χώρο δημόσιο, ελεύθερο και κοινωνικό. Χωρίς να πέσουμε στις παγίδες της ταυτολογίας, νομίζω ότι η ένταση αυτής της διεκδίκησης είναι που θα δώσει καρπούς στις μεγάλες κινητοποιήσεις του κινήματος των πλατειών δύο χρόνια μετά, τις οποίες ως χώρο κοινωνικό και χώρο διαβούλευσης θα τον υπεράσπιζε ένα μεγάλο μέρος των κινητοποιούμενων απέναντι στην κρατική βαρβαρότητα.

Η αυτοοργάνωση και η αυτοδιαχείριση αποτέλεσαν τα κύρια μοτίβα οργάνωσης των εξεγερμένων. Κανείς δεν μπορούσε να ελέγξει ή να καθοδηγήσει το πλήθος στους δρόμους, κι όποιος το επιχείρησε έφαγε τα μούτρα του. Ο Δεκέμβρης βάζει ταφόπλακα στις παραδοσιακές αντιλήψεις των οργανωμένων κομματιών του

κινήματος απελευθερώνοντας μια δυναμική που ήταν δύσκολο να χωρέσει στις έως τότε αντιλήψεις. Κανείς δεν μπόρεσε να ενσωματώσει αυτή τη διάχυτη οργή, η οποία παρέμεινε μέχρι τέλους στο πλαίσιο του αυθόρμητου. Ο Δεκέμβρης έδειξε ότι οι εξεγέρσεις του παρόντος, κι όχι του μέλλοντος, όπως πολλοί βιάστηκαν να τον μετονομάσουν, δεν μπορούν να χωρέσουν στα ιδεολογικά σχήματα των παραδοσιακών επαναστατικών δυνάμεων. Όσοι περίμεναν την εργατική τάξη και τα σωματεία με τις φόρμες της δουλειάς να κατέβουν και να στήσουν τα νέα Σοβιέτ, όσοι περίμεναν την ενσωμάτωση και την εκλογική αποτύπωση αυτής της οργής, όσοι θεώρησαν ότι θα αποτελέσουν τους πρωτοπόρους της βίαιης αντιπαράθεσης με το κράτος έφαγαν τα μούτρα τους. Αυτό δεν σημαίνει ότι οι οργανωμένες δυνάμεις δεν συνέβαλαν στην εξέγερση. Το αντίθετο, μάλιστα. Από τα πρώτα λεπτά κιόλας ενεργοποιήθηκε ένα ήδη υπάρχον και οργανωμένο δίκτυο ανθρώπων και συλλογικοτήτων που κατάφερε να δημιουργήσει τις δομές και τα αντανakλαστικά ώστε ένα μεγάλο μέρος του κόσμου να βγει και να συμμετάσχει στις κινητοποιήσεις.

Όπως όλες οι εξεγέρσεις, έτσι κι ο Δεκέμβρης διεκδίκησε από το κράτος το μονοπώλιο της άσκησης της βίας. Αν θα μπορούσαμε να χαρακτηρίσουμε τον Δεκέμβρη ως μια «αντιεξουσιαστική εξέγερση», αυτό θα ευσταθούσε στη βάση της γενικευμένης εναντίωσης απέναντι στο κράτος. Η προσωποποίηση αυτής της εναντίωσης γινόταν στο πρόσωπο της αστυνομίας, που εκείνη τη στιγμή εξέφραζε και συμβόλιζε την αυταρχικότητα της κρατικής δομής. Εξάλλου το κεντρικό σύνθημα που ταυτιζόταν με την πλειοψηφία των εξεγερμένων και των δομών που αυτοί δημιούργησαν ήταν η κατάργηση των ΜΑΤ και ο αφοπλισμός της αστυνομίας (όπως βέβαια και να πέσει η κυβέρνηση). Στη βάση αυτή μπορούμε να τολμήσουμε και να ενισχύσουμε τη θέση του Δεκέμβρη ως μια εξέγερση με αντικρατικά και αντιεξουσιαστικά χαρακτηριστικά. Όμως η «βία» του Δεκέμβρη δεν περιορίστηκε μόνο στις νύχτες και τις ημέρες της φωτιάς, αλλά πήρε και δημιουργικά χαρακτηριστικά συγκροτώντας κινήσεις, ομάδες, κοινότητες ανθρώπων και συλλογικότητες να ξεκινήσουν τη δράση τους με έναυσμα την εξέγερση του Δεκέμβρη. Αυτή η

ριζοσπαστικοποίηση θα συνέχιζε τη διαδρομή της στα πλακάκια της πλατείας Συντάγματος δύο χρόνια μετά.

Η εξέγερση του Δεκέμβρη διεκδίκησε την ελευθερία και την αξιοπρέπεια. Το καθολικό πένθος του φόνου έλαβε σύντομα χαρακτηριστικά ρήξης με το κυρίαρχο. Ένα νέο «εμείς» δημιουργήθηκε: Το «εμείς» των από τα κάτω. Ένα «εμείς» που δεν μπορούσε να χωρέσει στα μουχλιασμένα εργαλεία των ιδεολογικών και πολιτικών ινστρουκτόρων. Το κοινωνικά αποδεκτό δεν χωρούσε στους εξεγερμένους, οι οποίοι επιδίωξαν να το ξαναορίσουν.

Οι εξεγέρσεις δεν αποτελούν επαναστάσεις. Δηλαδή, δεν οδηγούν σε έναν άμεσο και ριζικά νέο κοινωνικό μετασχηματισμό. Αντίθετα οι εξεγέρσεις αν και δεν αλλάζουν βίαια την πραγματικότητα, εντούτοις διαχέουν υπόρρητα στο κοινωνικό φαντασιακό νέες σημασίες και νοήματα τα οποία συνήθως απελευθερώνουν νέες δυναμικές που σταδιακά γίνονται εμφανείς στο κοινωνικοιστορικό πεδίο. Έτσι οι διεργασίες που αναδύθηκαν τον Δεκέμβρη έδωσαν ώθηση σε νέες κινήσεις και σε επόμενους κοινωνικούς αγώνες να επανανοηματοδοτήσουν και να αναστοχαστούν τη σκέψη και τη δράση τους.

Αν και διάγουμε βίο σε ζοφερούς καιρούς, εντούτοις είμαι από αυτούς που υποστηρίζουν ότι η ελληνική κοινωνία βρίσκεται σε μια διαδικασία έντονου αναβρασμού τα τελευταία δέκα χρόνια. Ο Δεκέμβρης έβαλε σίγουρα τη σφραγίδα του και καθόρισε σημαντικά τους τρόπους του αγώνα και του κοινωνικού ανταγωνισμού. Όπως συμβαίνει στις εξεγέρσεις, η βία συνιστά το απαραίτητο στοιχείο που, παραφράζοντας κάπως τον Καμύ, θα λέγαμε ότι ξεπηδά όταν η καταπίεση και η αυταρχικότητα έρχονται στα όριά τους. Εξάλλου οι εξεγερσιακές διαδικασίες βρίσκουν τη συγκόλλησή τους στην κοινωνική βία κι εκεί κάπου νομιμοποιούνται, δημιουργώντας τους δεσμούς αλληλεγγύης που την ανατροφοδοτούν.

Η βία, αν και σε σύγκριση με άλλες εξεγέρσεις ήταν χαμηλής

έντασης, έπαιξε καθοριστικό ρόλο στον Δεκέμβρη. Πολλοί θέλησαν να της δώσουν τα χαρακτηριστικά ενός νέου νομιναλισμού ή μηδενισμού. Ο Νίτσε έγραφε ότι «Ο μηδενισμός είναι ένα σύμπτωμα. Δείχνει πώς οι απόκληροι δεν έχουν πια τίποτα να τους παρηγορεί». Σε έναν κόσμο φανταχτερών εμπορευμάτων όπου οι αποκλεισμένοι δεν έχουν θέση, σε έναν κόσμο που η έκτακτη ανάγκη τείνει να καταστεί ο κανόνας, σε έναν κόσμο όπου το σύστημα αδυνατεί να εγγυηθεί τα θεμέλια εγκυρότητάς του, τότε στις δυνατότητες ανατροπής του το εύτακτο δεν μπορεί να έχει θέση. Γιατί αυτό θα σημαίνει και την ποσοτικοποίηση της εξέγερσης και, κατ' επέκτασιν, την αναίρεση της δυναμικής της.

Κλείνοντας, θα έλεγα ότι η εξέγερση του 2008 κυρίως έδειξε τη δύναμη των από τα κάτω. Έδειξε ότι όταν υπάρχει βούληση τίποτα δεν είναι αδύνατο να συμβεί. Επιπλέον, είναι σίγουρο ότι η κάθε λογής εξουσία μετά τον Δεκέμβρη δεν μπορεί να κοιμάται ήσυχη. Το κίνημα των εξεγερμένων θα ήταν δύσκολο να προχωρήσει παραπέρα. Δεν θα μπορούσε να δημιουργήσει έναν άμεσο μετασχηματισμό. Δεν υπήρχε ούτε η βούληση ούτε το σχέδιο για κάτι τέτοιο. Όμως ανέδειξε τις αδυναμίες του κυρίαρχου συστήματος, έκανε έκδηλη την αδυναμία ενσωμάτωσης και ενίσχυσε τη σημασία για τις δυνατότητες των ρωγμών να λειτουργούν προωθητικά και να απονομιμοποιούν την εξουσία σε κάθε της μορφή. Και αν τότε αυτό ήταν αρκετό ή το όριο της δράσης, σήμερα υπάρχει η ανάγκη για το ξεπέραςμα αυτού και την αναζήτηση ενός νήματος που θα συνδέσει μια πλημμυρίδα εναλλακτικών δομών και κοινοτήτων που εν μέσω κρίσης δημιουργούν, από το μετερίζι τους το καθένα, καινούργιες πραγματικότητες παρά και ενάντια στο υπάρχον.

Αν ο Δεκέμβρης ήταν η ερώτηση, όπως έγραφαν τα συνθήματα στους τοίχους τότε, σήμερα καλούμαστε να βρούμε τις απαντήσεις για να συνθέσουμε έναν καινούργιο κόσμο. Και σε αυτό τον καμβά η εξέγερση του Δεκέμβρη μπορεί να συμπληρώσει τα δικά της χρώματα που θα συμβάλουν στη μετατροπή του από καμβά σε έναν πίνακα μιας πιο ελεύθερης και αυτόνομης κοινωνίας.